

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Навроцька Н.А., к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки, Академія митної служби України

Навроцька Н.А. Сучасні тенденції розвитку світового інвестиційного процесу.

У статті досліджені та узагальнені новітні тенденції розвитку світових інвестиційних процесів в контексті глобального економічного розвитку. Проведено узагальнення основних сучасних тенденцій розвитку інвестиційного процесу за наступними напрямками: продуктивний розвиток та забезпечення конкуренції; збереження та захист умов життєдіяльності та відтворення (протидії глобальним природним, техногенним і іншим загрозливим явищам); деформація розвитку та інституціоналізація. Проаналізовані основні структурні зрушення, які відбулись протягом останніх 10 років в рамках тенденцій, що були досліджені.

Ключові слова: інвестиційний процес, міжнародна інвестиційна діяльність (МІД), транснаціональні корпорації (ТНК), рух капіталу, інституціоналізація, глобалізація.

Навроцкая Н.А. Современные тенденции развития мирового инвестиционного процесса.

В статье исследованы и обобщены новейшие тенденции развития мировых инвестиционных процессов в контексте глобального экономического развития. Проведено обобщение основных тенденций развития инвестиционного процесса по следующим направлениям: продуктивное развитие и обеспечение конкуренции; сохранение и защита условий жизнедеятельности и воспроизводства (противодействия глобальным природным, техногенным и другим угрозам); деформация развития и институционализация. Проанализированы основные структурные сдвиги, произошедшие в течение последних 10 лет, в рамках исследуемых тенденций.

Ключевые слова: инвестиционный процесс, международная инвестиционная деятельность (МИД), транснациональные корпорации (ТНК), движение капитала, институционализация, глобализация.

Navrotskaya N. Latest trends in the global investment process.

In the article the latest trends of the world investment processes in the context of global economic development were investigated and summarized. The main trends in the development of the investment process in the following directions was conducted: productive development and ensuring of competition, preservation and protection of living environment and reproduction (countering global disasters, industrial accidents and other threats) the deformation of development and institutionalization. The main structural changes that have occurred over the past 10 years, in the investigated of trends were analyzed.

Keywords: investment process, international investment, transnational corporations (TNC), movement of capital, institutionalization, globalization.

Постановка проблеми. В останнє десятиліття істотно підсилили свій вплив на світове господарство чинники, що викликані глобальними процесами. Посилення впливу глобалізації на спрямованість інвестиційних ресурсів проявляється в специфіці організації світового інвестиційного процесу, його кількісно-якісних параметрах, модифікації та інституціоналізації, відповідно до провідних тенденцій глобального розвитку. Це спостерігається як на рівні окремих процесів і явищ, властивих цим провідним тенденціям (утворення єдиного економічного та інвестиційного просторів, уніфікація принципів, правил, норм і умов розвитку, формування нової світової ієрархії, що відповідає вимогам глобалізації, та ін.), так і на рівні наддержавних інституцій та інститутів (міжнародні наддержавні організації, фінансово-економічна політика наднаціональних регулюючих структур, транснаціональних організацій та корпорацій).

Аналіз переміщення інвестиційних ресурсів у сучасній економіці дозволяє зробити висновок про їх пріоритетну спрямованість та зосередження на ключових напрямках розвитку світового господарства, тобто в світових інвестиційних процесах відбиваються провідні глобальні перетворення. Це характеризує інвестиційний процес як систему, яка здатна до швидкої реакції та адаптації до зміни зовнішніх факторів, які впливають на його розвиток. Процеси адаптації інвестиційних процесів до нових умов зовнішнього середовища приводять до зміни напрямків та характеру руху інвестиційних ресурсів, що визначає специфіку формування нових тенденцій розвитку світового інвестиційного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що інвестиційний процес в різних аспектах розглядали багато вчених. Особливої уваги заслуговують праці І. Бланка, Л. Борща, А. Гайдуцького, А. Гриценка, В. Гейця, Б. Губського, А. Пересади, В. Федоренка, Н. Татаренка, А. Поручника та ін. Серед іноземних учених, які внесли значний вклад у дослідження інвестиційної сфери, варто відмітити Г. Александера, Дж. Бейлі, В. Бочарова, З. Боді, Л. Гітмана, М. Джонка, А. Кейна, В. Ковальова, Дж. Кейнса, М. Марковіца, У. Шарпа, Ф. Фабоцці, М. Харрісона, В. Царьова та ін.

У наукових працях даних вчених основна увага приділена найбільш значним тенденціям міжнародної інвестиційної діяльності (МІД), багато з яких продовжують зберігати актуальність і на сьогоднішній день.

Виділення невирішеної проблеми. Враховуючи, що в умовах глобалізації численність факторів, що визначають розвиток багатьох економічних процесів і явищ, значно збільшується, то й процеси розвитку і адаптації таких процесів, в тому числі й інвестиційних, здобувають більш складного характеру.

В умовах швидких змін глобального середовища, спрямованість, зміст та характер інвестиційних процесів також набуває істотної динаміки, що формує новітні тенденції його розвитку та потребує їх постійного моніторингу та аналізу.

Цілю дослідження є визначення та узагальнення провідних новітніх тенденцій світових інвестиційних процесів в контексті глобального економічного розвитку.

Результати дослідження. Інвестиційні ресурси, які нагромаджені суб'єктами світового інвестиційного процесу (корпораціями, банками, міжнародними та національними фінансовими організаціями, державами), у своєму розвитку укладаються в рамки певних тенденцій. Ряд тенденцій, які почали формуватися в середині та наприкінці ХХ ст., збереглися і не втратили актуальності. До таких тенденцій можна віднести окремі зміни в структурі інвестиційних ресурсів, географічній спрямованості, збільшенні міжнародних операцій на міжнародних інвестиційних ринках.

В останнє десятиліття виявилися деякі новітні тенденції, які сформувалися внаслідок глобальних трансформацій в світовому господарстві, оскільки характер розвитку світової інвестиційного процесу зберігає підпорядкованість загальним закономірностям розвитку світової економіки. Вони пов'язані із ключовими змінами в структурі, напрямках та обсягах руху інвестиційних ресурсів, їх спрямованістю на збереження або покращення якісних параметрів економіки, уніфікацією та інституціоналізацією інвестиційного процесу.

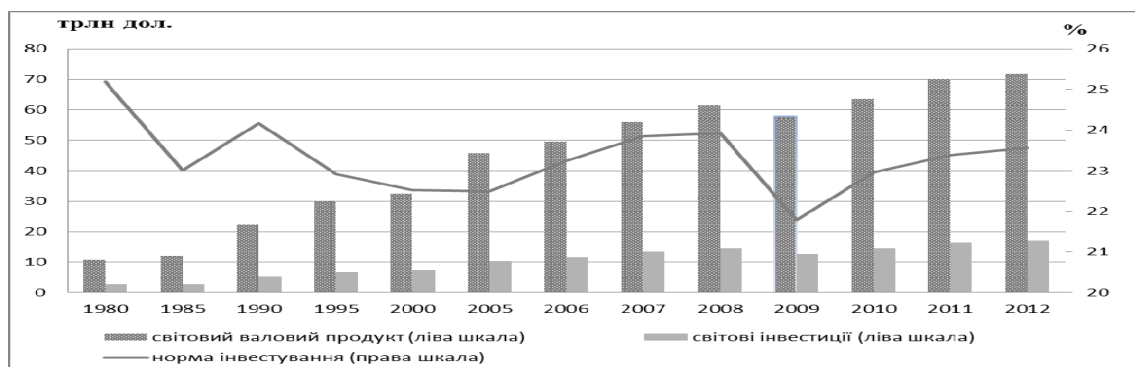
Новітні тенденції розвитку світового інвестиційного процесу, на нашу думку, можна було б структурувати за такими напрямками, як продуктивний кількісно-якісний розвиток та забезпечення конкуренції, збереження та захист умов життєдіяльності, деформація та інституціоналізація. Відповідно до такого підходу класифікація сучасних тенденцій може бути представлена в такий спосіб (див. табл.1).

Однією з тенденцій сучасного інвестиційного процесу є підвищення норми інвестування (частка інвестицій у ВВП), що характеризує збільшення світового попиту на інвестиційні ресурси. Високі норми інвестування (25-30% ВВП), що мали місце до 80-х рр. ХХ ст., істотно зменшилися до 2000-х р. Після 2000 р. можна спостерігати закінчення тенденції зниження, стабілізацію й початок зростання норми інвестування (див. рис 1).

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Систематизація сучасних тенденцій розвитку світового інвестиційного процесу

Тенденції		Зміст прояву
продуктивного розвитку та забезпечення конкуренції	кількісні тенденції	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення світової норми інвестування; • підвищення значення країн, що розвиваються, в міжнародних інвестиційних потоках (збільшення інвестиційних потоків в ці країни та з них; нагромадження значних обсягів заощаджень, формування нових фінансових центрів та ін.); • розвиток інвестиційної діяльності ТНК, збільшення кількості дочірніх компаній; • наростання процесів реінвестування;
	якісні тенденції	<ul style="list-style-type: none"> • зростання взаємозв'язку інвестиційних ресурсів і конкурентоспроможності; • концентрації інвестиційних потоків на провідних напрямках розвитку світового господарства; • розвиток інноваційного компонента світових інвестиційних процесів; • збільшення інвестиційних потоків в нематеріальні активи, сферу послуг, інфраструктуру, нерухомість, ресурсозбереження; • збільшення інвестування в імпортоорієнтовані сектори економіки (особливо в країнах, що розвиваються);
збереження та захист умов життєдіяльності та відтворення (протидії глобальним природним, техногенним і іншим загрозливим явищам)		<ul style="list-style-type: none"> • зростання інвестицій на ліквідацію та утилізацію основного та оборотного капіталу, який вибув з виробничого обігу (в тому числі зброї); • збільшення витрат, пов'язаних із збереженням навколишнього середовища, ліквідацією наслідків природних і техногенних катаклізмів; • збільшення фінансування на забезпечення національної безпеки, запобігання та ліквідацію наслідків терористичних загроз та ін.
деформація інвестиційного процесу		<ul style="list-style-type: none"> • розвиток глобальних дисбалансів; • відокремлення фінансових інвестицій від відтворювальних процесів, розвиток спекулятивних інвестицій; • посилення фінансової нестабільності, зростання інвестиційних ризиків, інвестиційні кризи; • наростання процесів дезінвестування; • збільшення псевдо інвестицій, формування перекосів в виробничій структурі національних економік, (закріплення сировинної спеціалізації країн, що розвиваються та ін.); • використання міжнародного інвестування в якості інструмента оптимізації фінансово-економічної діяльності (офшори та ін.); • втеча капіталу; • зниження ефективності інвестицій в минулі технологічні уклади;
інституціоналізація світової інвестиційної діяльності		<ul style="list-style-type: none"> • формування глобального інвестиційного простору; • лібералізація інвестиційного ринку; • посилення інвестиційної ролі ТНК і ТНБ; • зростання впливу міжнародних організацій; • зрощення політичного й інвестиційного ринків; • розвиток інституту міжнародних гарантій інвестування; • посилення діяльності національних та міжнародних інституційних інвесторів.

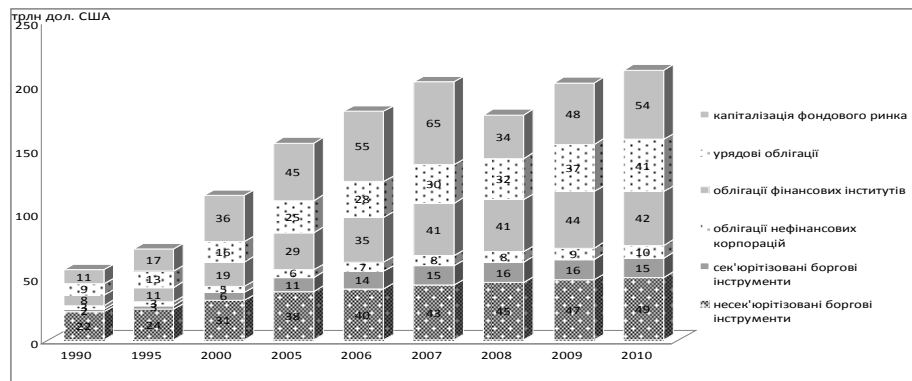
Розраховано по: [1].

Рис. 1. Динаміка світових ВВП та інвестицій (нагромаджені інвестиції).

Можна припустити, що ми знаходимося на початку нової хвилі зростання попиту на інвестиції, що перебуває в стадії формування. Відновлення світової економіки після кризи в сукупності із триваючим бурхливим зростанням в економіках, що розвиваються, може збільшити глобальну норму інвестування до рівнів післявоєнної розбудови Європи і Японії й ери високого економічного зростання розвинених економік. Якщо норма світових заощаджень в найближчий час істотно не підвищиться, то збільшення попиту на інвестиційні ресурси може вплинути на процентні ставки.

Обсяг глобальних пайових і боргових фінансових активів, які складають світові інвестиційні активи, досяг до 2010 р. 212 трлн дол. та збільшився за останні 20 років в 4 рази. Найбільше швидкими темпами зростали сек'юритізовані боргові інструменти. Капіталізація компаній також мала найбільш швидкі темпи зростання за останні роки, навіть із урахуванням істотного зниження під час кризи 2008 р. (див. рис. 2).

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

Розраховано по: [2], [3], [4], [5].

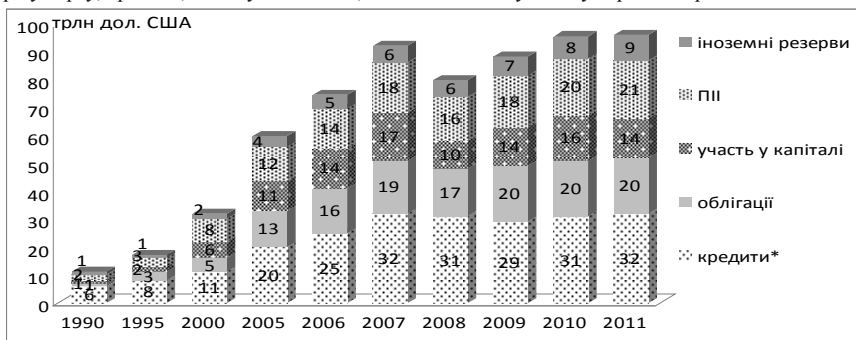
Рис. 2. Структура та динаміка світових боргових і пайових активів (трлн дол. на кінець періоду, постійні ціни, розрахунок по 79 країнах світу).

Глобальне підвищення попиту на інвестиційні ресурси, при відносному зниженні норми світових заощаджень, спричинило збільшення трансграничного переливу капіталу, що нівелює виникаючі структурні дисбаланси, які виникають внаслідок дефіциту внутрішніх заощаджень. Наведені процеси вплинули на зростання обсягів закордонних інвестиційних активів, які досягли до 2011 р. 96 трлн дол. (див. рис. 3), що майже в десять разів більше їхньої величини в 1990 р. і становить майже половину світових інвестиційних активів.

Іноземні резерви центральних банків були за останні 20 років найбільше швидко зростаючими активами й досягли до 2011 р. 8,7 трлн дол. або 9 % світових інвестиційних активів. Даний вид активів, найчастіше, інвестується в державні облігації або інші низькоризикові папери. Обсяги ПІІ досягли 21 трлн дол., що в 1,5 разів менше обсягів закордонних портфельних інвестицій (пайові папери участі в капіталі та облігації). У даному зв'язку, слід зазначити певні зміни співвідношення між обсягами трансграничного прямого і портфельного інвестування. Якщо в 1995 р. обсяги переміщуваних за кордон портфельних інвестицій у два рази перевищували обсяги ПІІ, то до 2011 р. різниця між обсягами руху даних видів міжнародних інвестицій істотно зменшилась. Величина кредитних ресурсів, що направляються за кордон, склала 32 трлн дол. Таким чином, в 2011 р. вивіз капіталу розподілявся наступним чином: іноземні резерви – 9 %, ПІІ – 22%, портфельні інвестиції (пайові папери участі в капіталі та облігації) – 35% та позичковий капітал – 33% (див. рис. 3)

Структура трансграничного руху капіталу істотно відрізняється між розвиненими країнами й країнами з ринками, що розвиваються. Якщо в країнах з ринками, що розвиваються, основною формою залучення іноземного капіталу виступають ПІІ, які становлять 56% їх сукупних іноземних активів, то в розвинених країнах основна частка іноземних активів зосереджена в портфельних інвестиціях – 44%, які враховують, у тому числі, облігації державного боргу [6; 7]. На нашу думку, випереджувальне збільшення ПІІ перед іншими формами іноземного інвестування пов'язано саме із збільшенням участі країн, що розвиваються, в міжнародних інвестиційних процесах.

* включає, в першу чергу, кредити, валюту і депозити, а також невелику частку торгових кредитів.

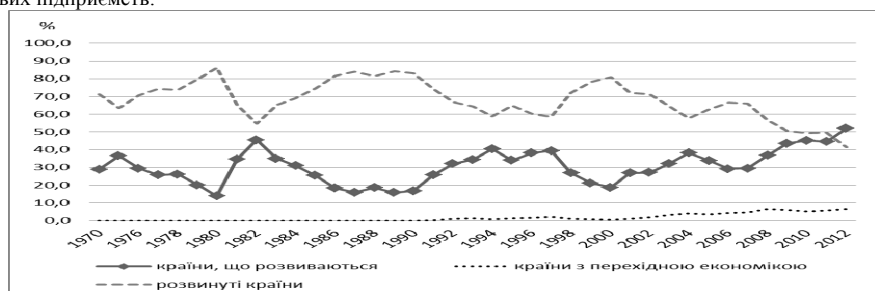

Розрахунок по: [6; 7].

Рис. 3. Глобальні іноземні інвестиційні активи (за винятком активів з офшорних фінансових центрів)

У розвитку світового інвестиційного процесу зіграли свою роль позичковий капітал у вигляді міжнародного кредиту й підприємницький капітал у двох його формах: прями й портфельні інвестиції. Із представлених форм міжнародного руху капіталу найбільш важливими для розвитку інвестиційних та відтворювальних процесів виступають ПІІ, а також та частина портфельних інвестицій і кредитних ресурсів, які мають капіталотворюючу спрямованість, тобто безпосередньо беруть участь у відтворювальному процесі.

Однією з істотних змін у сучасному інвестиційному процесі – є збільшення значення країн, що розвиваються, у обсягах міжнародних ПІІ. Це пов'язане з багатьма факторами, серед яких поліпшення макроекономічної й політичної стабільності в багатьох із цих країн, які привели до підвищення оцінок їхньої кредитоспроможності й зростання ВВП. Крім того, низькі процентні ставки в зрілих економіках змушують глобальних інвесторів шукати більше високі доходи на ринках, що розвиваються. Корпорації високорозвинених країн інвестують у ринки, що розвиваються, оскільки прагнуть закріпитися на нових споживчих ринках і створити глобальні ланцюжки поставок за участю місцевих підприємств.

Розрахунок по: [7].

Рис. 4. Приплив ПІІ по групах країн, % від світових.

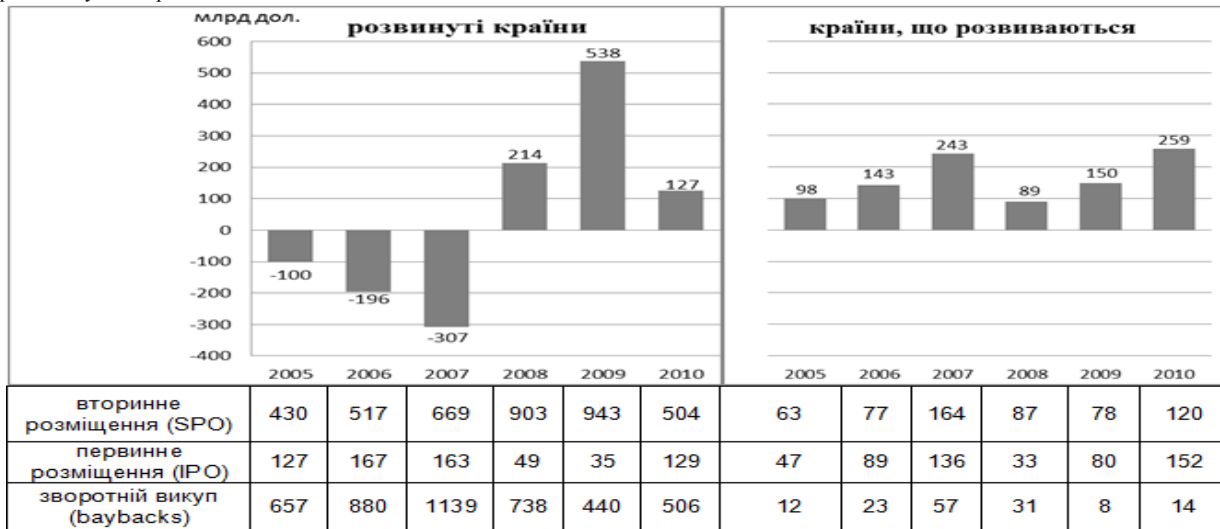
**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

В 2012 р. уперше приплив ПІІ в країни, які розвиваються, склав 52 % їх світових обсягів, перевищуючи потоки в розвинені економіки на 142 млрд дол. (див. рис. 4).

Найбільше активними учасниками світового ринку капіталу з країн, що розвиваються, виступають країни BRICS (Бразилія, Російська Федерація, Індія, Китай і Південна Африка). На їхню частку в 2012 р. припадало майже 20 % світових потоків ПІІ, порівняно з 7-10 % на початку 2000-х рр. Обсяги інвестицій цих країн за останні п'ять років збільшилися на 170 % (лідер – Китай (202 %), а в країнах СНД збільшення обсягу інвестицій за цей період склало 100 %). Китай став третім інвестором у світі після США та Японії [7]. Дані країни також продовжують бути провідними постачальниками ПІІ на світовий ринок. Обсяг нагромаджених ПІІ з цих країн збільшився з 7 млрд дол. в 2000 р. до 45 млрд. в 2012 р. В умовах світової фінансової кризи на тлі розвинених країн, які знизили показники інвестиційної динаміки, країни BRICS демонструють найбільші позитивні результати. Спостерігається підвищення активності ТНК із цих країн на світових ринках.

Існують суттєві бар'єри на шляху залучення іноземних капіталів на ринки країн, що розвиваються, серед яких – низька капіталізація компаній та нерозвиненість фондових ринків, слабка фінансова інфраструктура, що обмежує можливості залучення інвестиційних ресурсів як на внутрішньому, так і на світовому ринку. Більше того, за деякими оцінками тільки біля половини звичайних акцій компаній у країнах, що розвиваються, вільно торгуються на фондових ринках, в той час як у розвинених економіках ця частка складає приблизно 85 % [8]. Подальша зміна в масштабах руху й структурі трансграничного капіталу може бути пов'язана з можливостями фінансових ринків країн, що розвиваються, і темпами розвитку їхньої фінансової інфраструктури.

Важливим способом капіталоутворення в останні роки стало проведення приватних публічних розміщень (IPO та SPO¹). Обсяг інвестиційних ресурсів, які були залучені економіками світу через приватні розміщення склав в 2010 р. 387 млрд дол. Це дещо нижче піка 2009 р., коли світовим корпораціям вдалося залучити капіталу на суму 688 млрд дол. Таким чином, щорічні обсяги залученого капіталу через приватні публічні розміщення становить біля 1 % світової капіталізації або 2-3 % від величини світових валових інвестицій.

Складено по: [3].

Рис. 5. Залучення капіталу шляхом емісії акцій (приватні публічні розміщення), млрд дол.

Однак, існують суттєві відмінності в обсягах залучення інвестиційного капіталу через проведення публічних розміщень між розвиненими країнами й ринками, що розвиваються. У розвинених країнах обсяг залученого акціонерного капіталу з 2005 р. по 2007 р був від'ємний, що сталося у зв'язку з тим, що обсяги додаткових розміщень були нижче обсягів зворотного викупу власних акцій (див. рис. 5). Збільшення операцій зворотного викупу пов'язане, у першу чергу, з покупками фінансовими корпораціями своїх «проблемних», внаслідок кризи, активів. На відміну від розвинених країн, чистий випуск власного капіталу компаніями країн, що розвиваються, підвищувався, що пов'язане з позитивною оцінкою світовими інвесторами конкурентоспроможності їхніх компаній.

Країни, що розвиваються, активно розвивають свої фондові ринки й починають успішно використовувати його інструменти для залучення капіталу, в тому числі і на світових фінансових ринках. Більш того, розвинуті країни стали активно залучати капітал через проведення IPO в країнах з ринками, що розвиваються. Формування крупних фінансових центрів в цих країнах дозволило в 2009-2010 рр. розмістити через їхні фондові площадки більше половини всіх світових IPO [3; 8].

Зростання кількості публічних розміщень на ринках, що розвиваються, збігається з підвищувальною фазою на фондових біржах у цих країнах. В 2000 р. обсяги проведених IPO на біржах країн з ринками, що розвиваються, становили лише 11 млрд дол. До 2007 р. обсяги IPO на цих ринках збільшилися до 100 млрд дол.; в 2010 р. загальний обсяг капіталу, залученого через первинні публічні розміщення в цих країнах, досяг 165 млрд дол., що перевищує обсяг розміщень на фондових біржах розвинених країн. Локомотивом цього росту виступали китайські біржі (включаючи Гонконг) через які було залучено 125 млрд дол. або 44 % світових обсягів IPO в 2010 р. [3; 8].

Гонконг, Шензен, і Шанхай стали конкурентами Лондону і Нью-Йорку, розміщуючи на своїх біржах акції компаній не тільки власних компаній, але й корпорацій розвинених країн. Наприклад, одне із самих великих публічних розміщень серед європейських компаній здійснила корпорація Glencore (2010 р.), яка провела IPO одночасно в Лондоні й у Гонконгу. Успішно провела розміщення на біржі Гонконгу корпорація Prada (2010 р.). Почала підготовку IPO у Шанхаї компанія Coca-Cola. Таким чином, ми можемо відзначити тенденцію переміщення центрів акумуляції й розподілу світових капіталів із старих традиційних у розвинених країнах у нові центри – країн з ринками, що розвиваються, які стають усе більше важливими місцями для перерозподілу світових інвестиційних ресурсів. Даний момент, також, відображає моменти вирішення протирічч глобальних дисбалансів між заощадженнями, які активно зростають у країнах, що розвиваються, і нагромадженням капіталу в розвинених країнах в умовах зниження їх норми власних заощаджень.

Залучення капіталу в країни, що розвиваються, у вигляді ПІІ й інших формах участі в капіталі має істотні переваги перед іншими формами інвестиційних ресурсів, що обумовлено високою вартістю кредитних ресурсів у цих країнах. Разом з тим, високі питомі витрати на здійснення публічних розміщень цінних паперів визначають мінімально можливий обсяг залучення коштів в цей спосіб, що може бути під силу тільки великим компаніям.

Підвищення світового попиту на інвестиційні ресурси викликає необхідність їх більше продуктивного використання, що сформувало деякі якісні зміни спрямованості інвестиційного процесу. Характерною рисою останніх років стала переорієнтація інвестиційних ресурсів в сектор послуг, що відображається, також, в спрямованості світових потоків капіталу.

¹ IPO (англ. **I**nitial **P**ublic **O**ffering) та SPO (англ. **S**econdary **P**ublic **O**ffering) – первинне та вторинне публічне розміщення акцій на ринку, у процесі якого акції компанії стають доступні широкому колу інвесторів і вільно торгуються на фондовій біржі.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Переориентация ПИ на сектор услуг відображає зростаючу роль послуг у світовій економіці. Якщо частка послуг в структурі ВВП в 1970 р. складала 52 %, то до 2011 р. її частка в світовому ВВП складала 65 %. Частка сектора послуг в розвинутих країнах складала в 2011 р. 74 % ВВП [7]. Якщо на початку 70-х років на частку цього сектора припадала лише одна четверта частина сумарного обсягу ПИ у світі, то протягом останніх 20 років на їхню частку доводилося до половини загального обсягу припливу ПИ, що становило в 2011 р. 570 млрд дол. [9].

Однією з головних причин зростання ПИ в цей сектор є те, що більшість послуг не може служити предметом зовнішньої торгівлі (вони повинні надаватися в місці їхнього споживання й в той момент, коли вони споживаються). Основним способом виходу із цим товаром на зовнішні ринки виступають ПИ. Останнім часом багато країн здійснили лібералізацію норм і умов, що регулюють ПИ в секторі послуг. Це дозволило їм збільшити приплив прямих інвестицій, особливо в галузі, які раніше були закриті для іноземних компаній. Особливе значення при цьому мала приватизація державних комунальних підприємств у країнах Латинської Америки, Карибського басейну і ЦСЄ.

Основна частина вивозу ПИ в сектор послуг, як і раніше, приходиться на розвинені країни, хоча розподіл цих інвестицій між ними став більше рівномірним. Ще десять років тому майже весь обсяг вивозу ПИ в сектор послуг приходився на компанії з США. До 2002 р. великими постачальниками таких інвестицій стали також Японія й країни ЄС. Помітне зростання вивозу ПИ в сектор послуг із країн, що розвиваються, почалося з 90-х років ХХ ст. Особливо швидко зростали послуги, які надавалися промисловими ТНК в галузях торгівлі, підприємницьких і фінансових послуг, а також готельного й ресторанного бізнесу. Разом з тим, усе більше важливе місце починають займати такі галузі, як електро- та енергопостачання, водопостачання, телекомунікації й підприємницькі послуги [10].

Швидке економічне зростання у країнах, що розвиваються, разом з урбанізацією, особливо в країнах Південно-Східної Азії й Латинської Америки, збільшило в них попит на об'єкти соціальної інфраструктури: нові дороги, порти й аеропорти, школи, лікарні та ін. Країни, що розвиваються, уже в даний час інвестують в інфраструктуру у два рази більше коштів, ніж розвинені країни (5,7% і 2,8 % ВВП відповідно [11]). Найбільш активне інвестування в країнах, що розвиваються, відбувається в об'єкти транспортної інфраструктури (дороги, порти, аеропорти). Так, наприклад, по довжині залізниць (майже 87 тис. км) Китай уступає тільки США. Але, по довжині високошвидкісних залізниць Китай випередив всі країни в світі, навіть Японію і ЄС. У КНР діє поки єдина у світі траса з поїздами на магнітній підвісці. Побудована сама високогірна на планеті залізнична лінія в Тибеті [12].

Істотним джерелом попиту на інвестиції в країнах, що розвиваються, виступає збільшення інвестування в житлову нерухомість. Ці тенденції пов'язані зі зростанням доходів у країнах, що розвиваються, які підвищують внутрішнє споживання, й тенденціями переорієнтування зовнішньоекономічної політики розвинених країн із стратегії експортної орієнтації на збільшення споживання на внутрішньому ринку. Варто помітити, що підвищення споживання на внутрішньому ринку знижує норму заощаджень, що швидше за все з часом відбудеться в країнах, що розвиваються, з огляду на історичний досвід розвинутих країн. Одночасно, підвищення внутрішнього споживання й збільшення інвестицій в інфраструктуру й нерухомість зумовить підвищення попиту на інвестиційні ресурси в країнах, що розвиваються. Ці фактори можуть привести до збільшення вартості інвестиційних ресурсів і підвищити світову дисконтну ставку.

За даними Інституту Маккінсі, інвестиції в інфраструктуру вже зараз становлять порядку 1,5 трлн дол. та в нерухомість більше 2 трлн дол. За прогнозами, їх обсяги можуть досягти до 2030 р. 5 трлн і майже 4 трлн дол. на рік відповідно [8].

Істотний внесок у розвиток глобальної інвестиційної активності в сфері послуг в останні роки грають галузі, найбільшою мірою засновані на знаннях і орієнтовані на ринок (market oriented knowledge intensive service industries). Це, у першу чергу, ділові, фінансові й комунікаційні послуги. Загальний обсяг їхніх продажів у світі досяг в 2005 р. 12 трлн дол., з яких на частку США доводиться 40% [10].

До нових тенденцій розвитку світового інвестиційного процесу можна віднести посилення інвестиційної спрямованості інвестування. Інновації, забезпечують необхідну якість інвестицій, підвищують конкурентоспроможність вироблених на їхній основі товарів і послуг.

В даний час створення і використання знань, технологій, продуктів і послуг набуває глобального характеру. Обсяг світової торгівлі ліцензіями на об'єкти інтелектуальної власності щорічно зростає на 12%, в той час як темпи зростання світового виробництва не перевищують 2,5 – 3% на рік. За прогнозами експертів, річний обсяг ринку високотехнологічної продукції і послуг виросте за найближчі 15 років з 2,9 до 10 – 12 трлн. дол. США, а обсяг ринку паливно-енергетичних ресурсів – усього лише з 0,7 до 1,2 – 1,4 трлн. дол. [13].

Сьогодні частка технологічних інновацій в обсязі ВВП розвинутих країн становить від 70 до 90 % [14]. Наразі розробка та впровадження технологічних інновацій – вирішальний фактор прогресу. Так, у США приріст душевного національного доходу за рахунок цього фактора сягає 90%, чисельність фахівців, зайнятих у цій сфері, за останні 5 років зросла від 0,8 до 1,2 млн. осіб (в країнах ОЕСР – від 2,4 до 2,7 млн. осіб) [15, с. 4].

Проявом закономірностей посилення інноваційного характеру інвестиційного процесу є активізація процесів злиття і поглинання у світовому високотехнологічному секторі економіки. По-перше, це можливість розподілу ризиків при реалізації інновацій з великим рівнем невизначеності результатів. По-друге, це спосіб доступу на привабливі ринки – через поглинання фірм, які вже контролюють певний сегмент ринку з напрацьованими іміджем, пакетом прав інтелектуальної власності, комунікаціями. По-третє, це один з шляхів встановлення тотального контролю на певних сегментах світового ринку.

Сьогодні основними генераторами, інвесторами та користувачами технологічних новацій виступають великі корпорації – ТНК. За наближеними оцінками, на їх частку припадає майже половина глобальних витрат на НДДКР і не менше двох третин комерційних витрат на дослідження та розробки (за оцінками, біля 450 млрд дол.). В окремих країнах ці питомі показники значно вище [16]. Найбільш високі показники наукоємності мають компанії фармацевтичної промисловості, виробництва засобів зв'язку та послуг у цій галузі, приладобудування та програмного забезпечення. Основні тенденції ресурсного забезпечення НДДКР на початку ХХІ століття, найімовірніше, продовжаться в найближчі 10-15 років.

ТНК виступають найважливішим учасником світових інвестиційних процесів та визначають ряд найважливіших його тенденцій. Головними інвесторами нафтових проєктів, постачальниками й імпортерами на світовому ринку нафти виступають транснаціональні гіганти. ТНК також створюють високу концентрацію капіталу в інших провідних галузях світової економіки: електронної та хімічної промисловості, автомобілебудуванні, галузях телекомунікацій, алюмінію, алмазів та ін.

ТНК виступають провідним суб'єктом здійснення прямого іноземного інвестування. За даними ЮНКТАД, ТНК володіють майже 90% ПИ світу. В даному зв'язку зростає значення такого найважливішого інструментарію міжнародного інвестування, як дочірні компанії, які виступають інституційною формою розвитку міжнародного руху виробництва та капіталу в межах ТНК. Частка продукції дочірніх компаній представляє все більшу частку в загальносвітовому продукті. Вони є не ізолюваними анклавами, а структурами, що тісно пов'язані виробничими, торговельними й фінансовими зв'язками не тільки з дочірніми, але й місцевими компаніями, і тому їхній дійсний внесок у створення глобального валового продукту не може бути обмірюваний простим підсумовуванням.

За даними Конференції ООН з торгівлі й розвитку, у всьому світі налічується близько 103 тис. ТНК, що мають 892 тис. зарубіжних філій. Експорт зарубіжних філій ТНК складає приблизно 1/3 від загальносвітового експорту товарів та послуг, ринкова капіталізація окремих ТНК перевищує 500 млрд дол., а щорічні обсяги продажів складають 150-200 млрд дол. [17]. Слід відзначити прискорене зростання вартості активів зарубіжних філій ТНК: якщо їх вартість в 1982 р. складала 2 трлн дол, то на 2012 р. їх вартість складала 82 трлн дол. що означає зростання майже в 40 разів.[18].

Розвиток корпоративної філіальної мережі зумовлює розвиток супутніх тенденцій, наприклад, реінвестування. За наближеними оцінками, частка реінвестованих доходів у останні роки складала близько 33 % від отриманого прибутку [17]. Разом з тим, насичення приймаючих країн інвестиційними ресурсами в певний момент може призвести до вилучення капіталу з виробничого обігу – девестування. Більше того, з огляду на значне зростання філіальної мережі ТНК в останні роки, ці тенденції будуть мати подальший розвиток, що може спричинити деструктивні явища в приймаючій економіці.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Прискорення технологічного прогресу привело до істотного зростання загроз життєдіяльності людини: техногенних, екологічних та ін. Важливою тенденцією розвитку сучасного інвестиційного процесу виступає його переорієнтація на збереження та захист умов життєдіяльності та відтворення, зростання інвестицій на ліквідацію та утилізацію основного та оборотного капіталу, який вибув з виробничого обігу (в тому числі зброї); збільшення витрат, пов'язаних із збереженням навколишнього середовища, ліквідацією наслідків природних і техногенних катастроф; збільшення фінансування на забезпечення національної безпеки, запобігання та ліквідацію наслідків терористичних загроз та ін. [19].

Розвиток МІД в умовах глобалізації й загострення міжнародної конкуренції приводить до наростання процесів і явищ, які приводять до порушення нормального розвитку відтворювальних процесів, іноді навіть до кризових явищ. Необхідність відбиття й запобігання новітніх загроз і викликів, які виникають у зв'язку із трансформацією світових інвестиційних процесів, збільшення масштабів міжнародних операцій, посилення глобальної конкуренції й прагнення країнами збільшити частку глобальної ренти, викликають необхідність посилення контролю за формами й методами розвитку глобалізації та інвестиційного процесу, що призводить до трансформації національних і міжнародних інститутів регулювання МІД.

Висновки й пропозиції. Аналіз сучасних тенденцій розвитку світового інвестиційного процесу дозволяє виділити наступні його основні напрямки: продуктивний розвиток інвестиційного процесу, збереження та захист умов життєдіяльності та відтворення (протидії глобальним природним, техногенним і іншим загрозливим явищам), деформація та інституціоналізація світової інвестиційної діяльності. На наш погляд саме в рамках цих основних напрямків буде відбуватися розвиток світового інвестиційного процесу в найближчому майбутньому, що визначає необхідність їх урахування у національних стратегіях економічного розвитку.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

11. Розраховано по: World Economic Outlook Database [Електронний ресурс] // IMF : [сайт] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/weodata/index.aspx> – Назва з екрану.
12. Розраховано по: BIS statistics [Електронний ресурс] // Bank for international Settlements : [сайт] – Режим доступу: <http://www.bis.org/statistics/index.htm> – Назва з екрану.
13. Розраховано по: Dealogic : [сайт] – Режим доступу: <http://www.dealogic.com/> – Назва з екрану.
14. Розраховано по: Securities Industry and Financial Markets Association (SIFMA) Sifma : [сайт] – Режим доступу: <http://www.sifma.org/research/> – Назва з екрану.
15. Розраховано по: Standard & Poor's : [сайт] – Режим доступу: <http://www.standardandpoors.com/home/en/us> – Назва з екрану.
16. Розраховано по: Balance of Payments [Електронний ресурс] // IMF : [сайт] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/weodata/index.aspx> – Назва з екрану.
17. Розраховано по: UNCTADstat [Електронний ресурс] // UNCTAD : [сайт] – Режим доступу: http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_referer=&sCS_ChosenLang=en – Назва з екрану.
18. Розраховано по: McKinsey Global Institute [Електронний ресурс] // McKinsey&Company [сайт] – Режим доступу : <http://www.mckinsey.com/insights/mgi> – Назва з екрану;
19. Розраховано по: World investment report: 2004, 2008, 2012 [Електронний ресурс] // UNCTAD : [сайт] – Режим доступу : <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Full-en.pdf> – Назва з екрану.
20. Розраховано по: UNCTAD, World Investment Report 2004: The Shift Towards Services. Table III. 1. [Електронний ресурс] // UNCTAD : [сайт] – Режим доступу: http://unctad.org/en/Docs/wir2004_en.pdf – Назва з екрану.
21. Farewell to cheap capital? The implications of long-term shifts in global investment and saving. - December 2010 [Електронний ресурс] // McKinsey&Company [сайт] – Режим доступу : http://www.mckinsey.com/insights/global_capital_markets/farewell_cheap_capital – Назва з екрану.
22. Головин В. Положили на рельсы / В. Головин // Новая газета. – 10.07.2013. – № 74. – С. 21.
23. Звіт про Конкурентоспроможність України 2009 [Електронний ресурс] // Фонд «Ефективне управління» : [сайт] – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/Final_Ukr_2009.pdf – Назва з екрану.
24. Навроцька Н.А. Конкурентоспроможність української економіки в умовах глобалізації [Текст] / Н.А. Навроцька // Вісник Донецького національного університету. – 2010. – № 2. Том 1. – С. 278–286. (Серія: Економіка і право.)
25. Федулова Л. Технологічний розвиток економіки [Текст] / Л.І. Федулова // Економіка України. – 2006. – № 5. – С. 4–11.
26. World Investment Report 2005: Transnational Corporations and the Internationalization of R&D [Електронний ресурс] // UNCTAD : [сайт] – Режим доступу: http://unctad.org/en/Docs/wir2005_en.pdf – Назва з екрану.
27. World Investment Report 2011: Non-equity Modes of International Production and Development. [Електронний ресурс] // UNCTAD : [сайт] – Режим доступу: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2011_en.pdf – Назва з екрану.
28. Розраховано по: World Investment Report: 2007; 2008; 2010; 2011 [Електронний ресурс].- // UNCTAD : [сайт] Режим доступу: <http://www.unctad.org>. – Назва з екрану.
29. Навроцька Н.А. Еволюція функцій інвестицій в міжнародному інвестиційному процесі [Текст] / Н.А. Навроцька // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : наук. журн. – К. : НАУ, 2012. – № 3. – С.174-177.

РАЗВИТИЕ ТРАНСПОРТНЫХ СТРУКТУР НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ ПУТЕМ ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ТРАНСПОРТНЫХ КОРИДОРОВ

Назарян Г.А., к.э.н., доцент, заведующий кафедрой «Международные экономические отношения» Армянского государственного экономического университета

Пахляян А.А., к.э.н., главный специалист отдела обеспечения качества, ассистент кафедры «Международные экономические отношения» Армянского государственного экономического университета

Назарян Г.А., Пахляян А.А. Развитие транспортных структур на Южном Кавказе путем формирования международных транспортных коридоров.

В условиях глобализации существенное значение придается транспортной инфраструктуре, которая часто рассматривается в качестве залога конкурентоспособности национальной экономики. Недостаточность и низкое качество транспортной инфраструктуры сдерживают экономическую активность и значительно снижают качество жизни. В то время как инвестиции в инфраструктурных услугах могут способствовать росту, снижая эксплуатационные расходы и стимулируя транграничные торговые потоки. Активное участие широкого ряда стран в формировании международных транспортных коридоров стало в последние годы одной из первоочередных задач в области отечественного транспорта. Наличие транспортных коридоров имеет жизненную важность особенно для стран без выхода к морю. Географические трудности, которые связаны с отсутствием прямого доступа к морской торговле, неизменно сказываются на экономических показателях стран, не имеющих выхода к мировому океану. Данное обстоятельство непременно сказывается на конкурентоспособности экспортной продукции этих стран.

Ключевые слова: международные транспортные коридоры (МТК), Транспортный коридор Европа - Кавказ - Азия (ТРАСЕКА), Южный Кавказ, коридор "Север-Юг".